

# OCHRANA OBČANSKÉHO PROSTORU V EU

Organizace občanské společnosti čelí v celé Evropské unii různým výzvám. Zpráva Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA) o *ochraně občanského prostoru v EU* představuje zjištění agentury týkající se těchto výzev. Byla vydána v září 2021. V tomto shrnutí jsou představena klíčová zjištění a stanoviska agentury FRA uvedená ve zprávě.

## KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ A STANOVISKA AGENTURY EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

**2**

Posilování příznivého prostředí a podpora rozvoje občanské společnosti

**3**

Podpora příznivějšího regulačního prostředí

**5**

Přístup k financování a jeho využívání

**6**

Zlepšení účasti občanské společnosti

**7**

Zajištění bezpečného prostoru bez obtěžování a útoků



© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2022

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

K použití nebo reprodukci fotografií či jiných materiálů, k nimž Agentura Evropské unie pro základní práva nemá autorské právo, je nutné získat souhlas přímo od držitelů autorských práv.

Ani Agentura Evropské unie pro základní práva, ani žádná jiná osoba jednající jménem agentury není odpovědná za případné využití těchto informací.

Lucembursko: Úřad pro publikace Evropské unie, 2022

Print	ISBN 978-92-9461-832-0	doi:10.2811/592432	TK-01-21-424-CS-C
PDF	ISBN 978-92-9461-530-5	doi:10.2811/71001	TK-01-21-424-CS-N

© Fotografie:

Obálka (shora dolů): © Jose Jordan/BELGA/AFP, Day Of Victory Stu./Adobe Stock, babaroga/Adobe Stock

strana 3: © Valmedia/Adobe Stock

strana 5: © Supertrooper/Adobe Stock

strana 8: © fizkes/Adobe Stock

# Klíčová zjištění a stanoviska agentury FRA

---

Mezinárodní a regionální organizace pro lidská práva, včetně Rady OSN pro lidská práva, různých subjektů Rady Evropy, jakož i Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) / Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (ODIHR), zdůrazňují důležitou úlohu občanské společnosti při ochraně a prosazování lidských práv a demokracie.

V Evropské unii hraje občanská společnost důležitou úlohu při naplňování hodnot, které jsou sdíleny mezi EU a jejími členskými státy a jsou uvedeny v článku z Smlouvy o Evropské unii (SEU). Zásadní měrou přispívají k provádění politik EU v oblasti lidských práv. Klíčová úloha občanské společnosti se odráží i ve Smlouvách EU. Na její význam poukazují též příslušné politické dokumenty EU, včetně strategií a akčních plánů.

Podle čl. 11 odst. 2 SEU a čl. 15 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) jsou občanský dialog a účast občanské společnosti nástroji řádné správy věcí veřejných. Totéž platí i pro příslušné politické dokumenty EU, jako je strategie EU na posílení uplatňování Listiny základních práv EU (dále jen „Listina EU“), evropský akční plán pro demokracii a odvětvové akční plány týkající se boje proti rasismu, rovnosti LGBTQI+ osob, začleňování Romů, práv dětí, zdravotního postižení, práv obětí, práv žen nebo integrace migrantů.

Přesto čelí organizace občanské společnosti v celé EU různým výzvám. Tato zpráva představuje zjištění Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA) týkající se celé řady těchto výzev. Zjištění vycházejí z výzkumu, který v roce 2020 uskutečnila Franet, výzkumná síť agentury, ze dvou samostatných on-line konzultací s organizacemi občanské společnosti v roce 2020 a ze sekundárního výzkumu.

Agentura FRA od vydání své zprávy z roku 2018 o **výzvách, jimž čelí občanská společnost působící v oblasti lidských práv v EU**, soustavně poukazuje na řadu významných překážek pro organizace občanské společnosti. Zjistila rovněž pozitivní vývoj, který podporuje příznivé prostředí pro tyto organizace.

Normy a postupy ovlivňující fungování občanské společnosti se běžně označují jako „prostor pro občanskou společnost“. Podle **pokynů OSN k ochraně a podpoře občanského prostoru** je „občanským prostorem prostředí, které lidem a skupinám, neboli aktérům občanského prostoru, umožňuje smysluplně se podílet na politickém, hospodářském, společenském a kulturním životě v jejich společnosti“. Dále poznamenávají, že „a) občanský prostor pulzující životem vyžaduje otevřené, zajištěné a bezpečné prostředí, které je prosté všech aktů zastrasování, obtěžování a odvetných opatření, ať už on-line, nebo off-line. Veškerá omezení v tomto prostoru musí být v souladu s mezinárodním právem v oblasti lidských práv.“

Tento prostor zahrnuje příslušný regulační rámec, přístup ke zdrojům, účast na politice a rozhodování a bezpečné prostředí. Tyto normy a postupy mohou mít pozitivní nebo negativní důsledky pro provádění právních předpisů a politik EU, včetně uplatňování Listiny základních práv EU.

Zpráva agentury FRA o *ochraně občanského prostoru v EU* nastiňuje příslušný vývoj v oblasti práva a politiky, který má dopad na činnost organizací občanské společnosti působících v oblasti lidských práv v celé EU. Představuje rovněž relevantní slibné postupy. Nižší představená stanoviska navíc popisují způsoby, jak podpořit pozitivnější pracovní prostředí pro občanskou společnost.

Celkově výzkum zdůrazňuje, že situace se v jednotlivých členských státech značně liší. Rovněž ukazuje, že situace v roce 2020 byla obecně obtížnější než v předchozích letech, často z důvodu pandemie COVID-19. Navzdory této skutečnosti výzkum rovněž poukazuje na určitý pozitivní vývoj.

### **Posilování příznivého prostředí a podpora rozvoje občanské společnosti**

V roce 2020 přibližně třetina (33 %) organizací občanské společnosti z celé EU, které se zúčastnily konzultace agentury FRA o občanském prostoru, uvedla, že podmínky pro organizace občanské společnosti, které ve své zemi působí v oblasti lidských práv, jsou „dobré“ nebo „velmi dobré“. Další třetina (31 %) však sdělila, že podmínky jsou „špatné“ nebo „velmi špatné“. Kromě toho více než polovina vnitrostátních nebo místních organizací (57 %) uvedla, že v roce 2020 se situace oproti předchozím letům „zhoršila“ nebo „velmi zhoršila“.

Mezi pozitivní kroky podniknuté v několika členských státech EU patří politická opatření za účelem vytvoření podpůrnějšího prostředí pro rozvoj občanské společnosti a pro posílení spolupráce mezi veřejnými orgány a organizacemi občanské společnosti. Patří mezi ně vytvoření infrastruktury zaměřené na poskytování prostoru pro dialog a směřování cílené podpory pro občanskou společnost a konkrétní závazky týkající se otevřené správy, a to i v rámci vnitrostátních akčních plánů **Partnerství pro otevřené vládnutí**.

V některých členských státech EU jsou organizace občanské společnosti obzvláště aktivní ve snaze zlepšit politický rámec, v němž působí, a to i prostřednictvím budování koalic. Vnitrostátní instituce pro lidská práva jakožto obránci lidských práv jsou odhodlány podporovat prostor pro občanskou společnost. Jsou rovněž odhodlány prosazovat, chránit a podporovat všechny ostatní obránce lidských práv, jak je uvedeno v **regionálním akčním plánu Evropské sítě vnitrostátních institucí pro lidská práva**, který se týká obránců lidských práv a vychází z **Marrákešské deklarace**.

**Doporučení Výboru ministrů CM/Rec(2018)11 členským státům ohledně potřeby posílit ochranu a podporu prostoru pro občanskou společnost v Evropě** znovu potvrzuje, že ochrana a podpora prostoru pro občanskou společnost vyžaduje, aby členské státy zajistily „podpůrné politické a veřejné prostředí“ pro obránce lidských práv, včetně organizací občanské společnosti. Takové prostředí umožňuje organizacím občanské společnosti a dalším obráncům lidských práv svobodně vykonávat svou práci.

Podpora živé a silné občanské společnosti je rovněž součástí globální politiky EU v oblasti lidských práv. Rada Evropské unie v roce 2021 obnovila svou podporu obráncům lidských práv a organizacím občanské společnosti a zavázala se k posílení své podpory s cílem vytvořit příznivé prostředí pro občanskou společnost. **Obecné zásady EU týkající se ochránců lidských práv** poskytují praktické návrhy na posílení opatření EU na podporu obránců lidských práv.

Evropská komise rovněž podpořila vytvoření „**měřítka organizací občanské společnosti**“ s cílem posoudit prostředí občanské společnosti v zemích

Východního partnerství v rámci evropského nástroje sousedství. Kromě toho se pokyny Generálního ředitelství pro politiku sousedství a jednání o rozšíření týkající se unijní podpory občanské společnosti v zemích procesu rozšíření, které byly vypracovány po konzultaci s občanskou společností, zaměřují na podporu prostředí podporujícího občanskou společnost, partnerství a dialog mezi občanskou společností a veřejnými institucemi a odolnosti a kapacity organizací občanské společnosti.

### Podpora příznivějšího regulačního prostředí

Příznivější regulační prostředí vyžaduje pevný legislativní rámec, který chrání a prosazuje práva na svobodu sdružování, pokojného shromažďování a projevu v souladu s mezinárodními právními předpisy a normami v oblasti lidských práv. To bylo nedávno znovu zdůrazněno v **pokynech OSN k ochraně a podpoře občanského prostoru**, které byly zveřejněny v září 2020.

Tato práva jsou rovněž zakotvena v Listině základních práv EU, která je pro členské státy závazná, pokud uplatňují právo EU, ale také tehdy, když vnitrostátní právní předpisy nebo postupy, přestože byly přijaty nezávisle, jsou propojeny s právem EU a spadají tak do jeho oblasti působnosti.

**Deklarace OSN o obráncích lidských práv** sice není právně závazným nástrojem, ale obsahuje zásady a práva, které jsou založeny na normách v oblasti lidských práv zakotvených v jiných právně závazných mezinárodních nástrojích.

Organizace, které se zúčastnily konzultace agentury FRA o občanském prostoru v roce 2020, informovaly o výzvách při uplatňování svých základních práv: přibližně jedna třetina (29 %) uvedla svobodu pokojného shromažďování, jedna čtvrtina (25 %) svobodu projevu a téměř jedna pětina (18 %) svobodu sdružování. Problémy, které uváděly, se většinou týkaly opatření souvisejících s pandemií COVID-19, jako jsou zákony o mimořádných opatřeních, cestovní omezení a zákazy vydávání víz a omezení svobody shromažďování a sdružování.



## STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 1

V rámci své činnosti zaměřené na posílení uplatňování Listiny základních práv EU a právního státu by orgány EU měly pravidelně sledovat prostor pro občanskou společnost a úzce zapojit subjekty občanské společnosti a další obránce lidských práv. Metodika „měřítko organizací občanské společnosti“ Evropské komise používaná v zemích Východního partnerství by mohla být za tímto účelem upravena. Tento mechanismus by měl být rozvíjen v úzké spolupráci s občanskou společností a měl by určit způsoby, jak by orgány EU měly rychle zareagovat, pokud se objeví důkazy o omezeních občanského prostoru. Výsledky sledování by mohly být zahrnuty do výročních zpráv Evropské komise o Listině základních práv EU a jako součást podávání zpráv o právním státu společně s doporučeními a strategickými pokyny ke zlepšení situace.

EU a její členské státy jsou vyzývány, aby použily doporučení Výboru ministrů CM/Rec(2018)<sup>11</sup> členským státům ohledně potřeby posílit ochranu a podporu prostoru pro občanskou společnost v Evropě a pokyny Organizace spojených národů (OSN) k ochraně a podpoře občanského prostoru, které uvádějí kroky a procesy na ochranu a podporu občanského prostoru. Obecné zásady EU týkající se ochránců lidských práv, které jsou použitelné na vnější politiky EU, by mohly sloužit i jako inspirace.

V souladu s doporučením Výboru ministrů CM/Rec(2021)<sup>1</sup> členským státům ohledně rozvoje a posilování účinných, pluralitních a nezávislých vnitrostátních institucí pro lidská práva by členské státy měly zajistit, aby jejich vnitrostátní instituce pro lidská práva měly dostatečné zdroje k pravidelnému jednání se subjekty občanské společnosti v oblasti lidských práv a ke sledování výzev, které se jich dotýkají.

Mezi další výzvy patřily problémy týkající se právního prostředí, například právní předpisy o občanském dialogu a konzultacích (25 %), zákony o transparentnosti nebo lobbingu (20 %), zákony na ochranu údajů (18 %), změny v právních předpisech upravujících status dobročinných organizací (14 %), opatření proti praní peněz (12 %), změny daňových zákonů (11 %), právní předpisy nebo politika v oblasti boje proti terorismu (11 %) a právní předpisy o politických kampaních (10 %).

## STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 2

V rámci své činnosti zaměřené na posílení uplatňování Listiny základních práv EU a právního státu by orgány EU a členské státy, jednají-li v oblasti působnosti práva EU, měly zajistit, aby unijní a vnitrostátní právní předpisy posilovaly právo na svobodu projevu, pokojného shromažďování a sdružování. Dále by měly zajistit, aby provedení a uplatňování pravidel EU nevedlo k nepřiměřeným omezením činností občanské společnosti.

Evropská komise by měla zajistit konzultace s občanskou společností během přípravy nebo přezkumu právních předpisů, které by potenciálně mohly mít vliv na občanský prostor a občanské svobody. Evropská komise by mohla na základě stávajících osvědčených postupů zvážit poskytnutí cílených pokynů k uplatňování jejich pravidel, aby se zabránilo jakýmkoli nezamýšleným omezením.

Členské státy by měly zajistit, aby právní předpisy, které by mohly omezit prostor pro občanskou společnost, byly v souladu s právem EU a mezinárodními normami a zásadami v oblasti lidských práv, jako je deklarace OSN o obráncích lidských práv. Při vypracovávání a provádění právních předpisů, které by se jich mohly potenciálně dotýkat, by měly transparentním způsobem konzultovat širokou škálu organizací občanské společnosti.

Orgány EU by mohly prozkoumat přidanou hodnotu harmonizace základních pravidel pro fungování organizací občanské společnosti na vnitřním trhu EU.

Opatření ovlivňující svobodu pokojného shromažďování, jako jsou přísné zákazy shromáždění, dohled nad shromážděními a organizátory a účastníky shromáždění, sankce a použití síly v rámci policejního dohledu nad protesty, souvisela především, nikoli však výhradně s opatřeními souvisejícími s pandemií COVID-19. Téměř polovina respondentů v rámci konzultace agentury FRA týkající se omezení souvisejících s pandemií COVID-19 považovala tato omezení za nepřiměřená. Kromě toho důkazy, které shromáždila výzkumná síť agentury FRA Franet, svědčí o tom, že v některých zemích nově zavedené omezující právní předpisy týkající se shromáždění nemají přímou vazbu na pandemii COVID-19 a konzultace zahrnují jen v malé nebo vůbec žádné míře.

Pokud jde o svobodu projevu, subjekty občanské společnosti v řadě členských států konstatovaly, že ustanovení kriminalizující projev, včetně těch, která jsou považována za nezbytná pro boj proti terorismu, mohou mít odrazující účinek na uplatňování svobody projevu. V některých členských státech vyvolalo úsilí v boji proti nenávistným verbálním projevům, zejména na internetu, obavy ohledně možného nepřiměřeného dopadu na svobodu projevu.

Z důkazů, které agentura FRA shromáždila, rovněž vyplývá, že některé vlády usilují o usnadnění práva na svobodu sdružování. To zahrnuje zmírnění byrokratické zátěže, zlepšení rámců pro ochranu údajů a zjednodušení a modernizace registračních systémů.

Zprávy sítě Franet i zdroje občanské společnosti však v řadě členských států identifikují přetrvávající závažné problémy, jako jsou právní předpisy nebo administrativní zátěž týkající se rozpuštění a zrušení registrace organizací občanské společnosti nebo nepříznivá pravidla týkající se jejich postavení. Přísnější pravidla pro zřízení a fungování organizací občanské společnosti navržená v řadě členských států za účelem ochrany národní bezpečnosti nebo demokratických hodnot vyvolala kritiku, pokud jde o jejich zákonnost a přiměřenost. Kromě toho se zdá, že činnost organizací občanské společnosti nechtěně nadále ovlivňují vedlejší účinky předpisů pro boj proti praní peněz a financování terorismu.

## Přístup k financování a jeho využívání

Nalezení zdrojů a financování a přístup k nim je pro organizace občanské společnosti i nadále problémem, který pandemie COVID-19 v roce 2020 zhoršila. Celkově 60 % respondentů v rámci konzultace agentury FRA o občanském prostoru v roce 2020 uvedlo, že se při hledání financování setkala s obtížemi, a to navzdory určitému úsilí o zlepšení rámců financování v některých členských státech. Je-li financování k dispozici, organizace občanské společnosti se potýkají s překážkami, které jim brání v přístupu k němu.

Výzvy uvedené v konzultaci o občanském prostoru zahrnují soutěžení s jinými organizacemi občanské společnosti o omezené finanční prostředky (49 %), omezené správní kapacity pro podávání žádostí o financování (35 %), nedostatečnou transparentnost a spravedlnost při přidělování finančních prostředků (30 %) a restriktivní kritéria způsobilosti (29 %). Organizace občanské společnosti rovněž uvádějí řadu problémů souvisejících s pandemií, jako je přesměrování veřejných prostředků na jiné priority, snížení soukromých darů a nemožnost organizovat akce na získávání finančních prostředků a pokles věcných příspěvků, jako je dobrovolnická činnost.

Organizace občanské společnosti v řadě členských států zmiňují diskriminační nebo restriktivní postupy financování, které postihují zejména organizace občanské společnosti zabývající se rovností žen a mužů a právy leseb, gayů, bisexuálů, transgender a intersexuálních osob (LGBTI), jakož i ty, které pracují s komunitami migrantů a náboženskými menšinami. Tyto postupy se mohou dotknout provádění strategií EU přijatých v těchto oblastech.

Zdá se, že organizace prosazující zájmy určitých skupin jsou obecně postiženy více než organizace občanské společnosti poskytující služby. Kromě toho jsou organizace občanské společnosti v nejméně osmi členských státech znepokojeny právními předpisy, které zavádějí nová omezení zahraničních darů a přísnější pravidla pro podávání zpráv pro organizace občanské společnosti využívající zahraniční financování. V jedné zemi to vedlo k rozhodnutí Evropského soudního dvora.

Byl rovněž zaznamenán určitý pozitivní vývoj. Řada členských států EU zlepšila své obecné rámce financování, zatímco jiné zkoumaly příznivější daňový rámec pro organizace občanské společnosti. Několik členských států zavedlo cílené podpůrné programy pro organizace občanské společnosti s cílem čelit dopadům pandemie COVID-19. Organizace občanské společnosti uvítaly nový **program EU Občané, rovnost, práva a hodnoty**, který má oproti předchozímu období výrazně navýšený rozpočet na období 2021–2027. **Norský fond Active Citizens Fund**, který je spravován prostřednictvím nezávislých provozovatelů fondů, poskytuje zásadní podporu organizacím občanské společnosti ve třinácti členských státech EU.



## ŠTANOVISKO AGENTURY FRA Č. 3

Evropská komise by při přezkumu vnitrostátních programů týkajících se vyplácení finančních prostředků EU v rámci sdíleného řízení, včetně evropských strukturálních a investičních fondů a plánu na podporu oživení NextGenerationEU, měla zvážit potřeby financování občanské společnosti. Měla by sledovat, jak jsou organizacím občanské společnosti vypláceny finanční prostředky, a nabídnout členským státům pokyny a odbornou přípravu, pokud jde o účinnější zapojení organizací občanské společnosti.

Členské státy by měly při sledování základních podmínek týkajících se základních práv podle nařízení o společných ustanoveních pro sdílené řízení fondů EU, včetně horizontálních základních podmínek souvisejících s Listinou základních práv EU a Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, jakož i případně tematických základních podmínek souvisejících s rovností žen a mužů, začleňováním Romů atd., vycházet z odborných znalostí občanské společnosti.

Evropská komise by měla i nadále dodržovat vnitrostátní pravidla upravující přístup k zahraničnímu financování a jeho využívání organizacemi občanské společnosti s ohledem na příslušná ustanovení EU a nedávný rozsudek Soudního dvora Evropské unie, včetně volného pohybu kapitálu v rámci EU, a nabídnout členským státům, za účasti organizací občanské společnosti, prostor pro výměnu informací a osvědčených postupů v této oblasti.

Orgány EU a členské státy by měly zajistit, že právní a politické prostředí bude podporovat, aby organizace občanské společnosti měly přístup k různým souborům zdrojů, a že se při přístupu k financování z domácích nebo zahraničních zdrojů, a to i prostřednictvím využívání technologií, nebudou potýkat s žádnými zbytečnými překážkami. Nabízená finanční podpora by měla pokrývat celou škálu činností občanské společnosti, včetně prosazování zájmů určitých skupin, zapojení komunit a rozvoje občanské společnosti. Kromě financování projektů by hlavní financování infrastruktury a víceleté cykly financování posílily odvětví občanské společnosti a zajistily by udržitelnost činnosti občanské společnosti v oblasti lidských práv.

Úřad pro demokratické instituce a lidská práva při Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a pokyny Benátské komise ke svobodě sdružování uvádějí, že „schopnost hledat, zabezpečit a využívat zdroje je pro existenci a fungování jakéhokoli sdružení zásadní“. Díky přístupu k finančním prostředkům a jejich využívání získávají sdružení prostředky k provozování a plnění svých poslání, a jsou proto nedílnou součástí práva na svobodu sdružování.

### Zlepšení účasti občanské společnosti

Podle výzkumu agentury FRA, jakož i zpráv občanské společnosti, navzdory úsilí některých členských států o zlepšení konzultací s občanskou společností zůstává přístup organizací občanské společnosti k rozhodovacímu procesu a jejich účast na něm nejednotná a často nejsou náležitě podpořeny přístupem k příslušným informacím nebo jasnými normami či pokyny.

Z konzultací agentury FRA o občanském prostoru soustavně vyplývá, že organizace občanské společnosti jsou znepokojeny svým přístupem k rozhodovacím procesům a účastí na nich. Konzultace agentury FRA o občanském prostoru v roce 2020 ukazují, že tyto obavy se týkají zejména nedostatku vhodných informací o procesech účasti a konzultací (46 %), nedostatečné důvěry mezi občanskou společností a veřejnými orgány (35 %), nedostatečné zpětné vazby ohledně toho, co se stalo s poskytnutým příspěvkem, a různých překážek, včetně diskriminačních, v přístupu k rozhodovacím procesům a účastí na nich (24 %).

Stávající problémy prohloubilo rozšířené využívání zrychlených a nouzových legislativních postupů většinou členských států během pandemie. Organizace občanské společnosti rovněž tvrdí, že menšiny a zranitelné skupiny často nejsou při konzultacích dostatečně zastoupeny.

V rámci výzkumu agentury FRA bylo identifikováno určité úsilí o zlepšení konzultačních procesů, jako je otevření dříve uzavřených procesů konzultacím, a určitý pokrok při vytváření infrastruktury pro usnadnění spolupráce organizací občanské společnosti s vnitrostátními orgány a jejich účastí na tvorbě politik a strategií. Činnost EU může v tomto ohledu sloužit jako katalyzátor, neboť mnoho strategií EU vyžaduje, aby byly přijaty vnitrostátní akční plány. Proto je zapojení organizací občanské společnosti považováno za osvědčený postup.

Účast občanské společnosti na politických a rozhodovacích procesech je ukazatelem



demokracie a přispívá ke kvalitě a účinnosti právních předpisů a politik. Článek 11 Smlouvy o Evropské unii (SEU) definuje občanský dialog jako základní součást participativní demokracie a požaduje, aby orgány EU dávaly „občanům a reprezentativním sdružením možnost projevit a veřejně si vyměňovat své názory na všechny oblasti činnosti Unie“ a udržovaly „otevřený, transparentní a pravidelný dialog s reprezentativními sdruženími a s občanskou společností“. Způsoby, jak zvýšit účast v EU, mohou vyplynout z Konference o budoucnosti Evropy a evropského akčního plánu pro demokracii.

### Zajištění bezpečného prostoru bez obtěžování a útoků

Mezinárodní právo v oblasti lidských práv zaručuje lidem právo na život, svobodu a osobní bezpečnost, právo na účast ve veřejných záležitostech a právo nebýt vystaven nepatřičnému zasahování při uplatňování svobody projevu, shromažďování a sdružování. Všechny členské státy EU se připojily k cílům udržitelného rozvoje, které se týkají obránců lidských práv.

Z důkazů agentury FRA i jiných organizací však vyplývá, že v EU přetrvávají hrozby a útoky zaměřené na organizace občanské společnosti a obránce lidských práv, jakož i na novináře, blogery a oznamovatele. Patří sem i časté on-line i off-line hrozby a obtěžování (až 40 % respondentů v rámci konzultace o občanském prostoru agentury FRA v roce 2020 uvádí útoky on-line a 26 % útoky off-line), jakož i vandalismus týkající se prostor a majetku (8 %) a fyzické útoky (4 % respondentů). Kromě toho je vysoká míra nedostatečného oznamování (takové útoky jsou oznámeny v méně než jednom případě ze tří) a organizace občanské společnosti vyjadřují pocit marnosti z toho, jak orgány incidenty řeší.

V několika členských státech si organizace občanské společnosti stěžují na atmosféru nepřátelství vůči nim a obráncům lidských práv. Více než třetina organizací občanské společnosti uvádí očeřující kampaně médií nebo státních činitelů. Naproti tomu v jiných členských státech vlády, politici a vysoce postavení činitelé upozorňují na zásadní úlohu obránců lidských práv a dalších aktérů občanské společnosti při prosazování práv a zajišťování odpovědnosti, a to zejména během pandemie COVID-19.

## STANOVISKO AGENTURY FRA Č. 4

S ohledem na provádění článku 11 SEU by EU mohla zvážit vytvoření unijního politického rámce, který umožní otevřený, transparentní a pravidelný dialog mezi orgány EU a občanskou společností na unijní, vnitrostátní a místní úrovni. Takový rámec by měl zahrnovat vhodné prostředky umožňující občanům a reprezentativním sdružením projevit a veřejně si vyměňovat své názory na všechny oblasti činnosti Unie.

Tyto prostředky by mohly zahrnovat financování vhodných procesů, odbornou přípravu úředníků a pravidelnou organizaci konzultací a výměn názorů občanské společnosti, mimo jiné prostřednictvím zastoupení Evropské komise a Evropského parlamentu v členských státech. Tento rámec by měl usnadnit účast občanské společnosti na konzultacích v průběhu celého politického cyklu týkajícího se práva a politiky EU. V tomto ohledu by měl být kladen důraz na přístup k informacím a účast organizací občanské společnosti zastupujících zranitelné a nedostatečně zastoupené skupiny.

Vodítko k vypracování takového rámce stanovují pokyny Rady Evropy k účasti občanů na politickém rozhodování. V návaznosti na nedávné akční plány, strategie a další politické rámce EU, které se týkají základních práv, včetně provádění Listiny základních práv EU, a boje proti rasismu, rovnosti LGBTIQ+ osob, začleňování Romů, práv dětí, zdravotního postižení, práv obětí, rovnosti žen a mužů a integrace migrantů, by členské státy měly být naléhavě vyzvány, aby zohlednily výsledky těchto konzultací, jakož i budoucí výsledky Konference o budoucnosti Evropy a evropského akčního plánu pro demokracii.

## ŠTANOVISKO AGENTURY FRA Č. 5

Evropská komise by měla zahrnout odkaz na útoky proti obráncům lidských práv do svých zpráv podle rámcového rozhodnutí o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie, do sledování a hodnocení pravidel a nástrojů EU na ochranu práv obětí trestných činů a do revize předpisů EU o boji proti nenávistným verbálním projevům a trestným činům z nenávisti.

Evropská komise by měla zajistit, aby její nadcházející iniciativa týkající se strategických žalob proti účasti veřejnosti poskytovala organizacím občanské společnosti a obráncům lidských práv účinnou ochranu před obtěžováním ze strany zákona. Tato ochrana by mohla zahrnovat jednotné procesní záruky proti zneužívání žalob, ustanovení zabraňující vyhledávání nejvýhodnější právní ochrany před urážkou na cti a spekulativnímu výběru jurisdikce a povinnost poskytovat pomoc a podporu obětem strategických žalob proti účasti veřejnosti. Evropská komise a členské státy by měly využít svých příslušných prostředků ke zvýšení povědomí justičních orgánů a odborníků z praxe o negativním dopadu strategických žalob proti účasti veřejnosti.

Na základě příkladu stávajícího vnějšího mechanismu EU pro obránce lidských práv [protectdefenders.eu](https://protectdefenders.eu) by EU mohla zvážit poskytnutí vhodné finanční podpory na vytvoření a zachování podobného monitorovacího mechanismu v EU, který by organizacím občanské společnosti a obráncům lidských práv umožnil oznamovat útoky, registrovat varování, mapovat trendy a poskytovat obětem včasnou a cílenou podporu.

Členské státy by měly zajistit, aby trestné činy spáchané na organizacích občanské společnosti a obráncích lidských práv byly řádně zaznamenávány, vyšetřovány a stíhány, a to i případně podle příslušných ustanovení o trestných činech z nenávisti. Politici a tvůrci politik by mohli přispívat k vytvoření pozitivního obrazu občanské společnosti a poukazovat na její důležitou úlohu tím, že by se vyvarovali prohlášení, která by mohla podněcovat nepřátelství vůči organizacím občanské společnosti a obráncům lidských práv a mít odrazující účinek na jejich činnost v oblasti lidských práv.

Členské státy by se měly zdržet kriminalizace nebo přijímání podobných právních kroků, které brání činnosti organizací občanské společnosti v souvislosti s humanitární pomocí pro žadatele o azyl a další migranty a během pátracích a záchranných operací na moři.

Nejvíce postiženými organizacemi a obránci lidských práv jsou osoby pracující s menšinami, uprchlíky a dalšími migranty, osoby bojující proti rasismu a osoby pracující v oblasti práv žen, práv na sexuální a reprodukční zdraví a práv LGBTI osob. Absence bezpečného prostředí pro organizace občanské společnosti pro plnění jejich funkcí má potenciální dopad na provádění souvisejících strategií EU. Důkazy zároveň naznačují pokračující kriminalizaci činností občanské společnosti a právní kroky proti ní, zejména v oblasti pátracích a záchranných operací na moři a humanitární pomoci pro osoby, které se na cestách ocitnou v nouzi.

Rovněž je zaznamenáno obtěžování ze strany zákona i úřadů, zejména ve formě zneužívání trestního stíhání a strategických žalob proti účasti veřejnosti. Evropská komise ve svém evropském akčním plánu pro demokracii oznámila, že zadala komplexní studii vlivu strategických žalob proti účasti veřejnosti na strážce, včetně organizací občanské společnosti a aktivistů občanské společnosti v celé EU, a na tomto základě navrhne iniciativu pro boj proti strategickým žalobám proti účasti veřejnosti.



## Činnost agentury FRA v oblasti občanského prostoru

Agentura FRA je pověřena, aby příslušným orgánům, institucím a jiným subjektům EU a jejím členským státům (při činnostech v oblasti působnosti práva EU) poskytovala prostřednictvím řady různých nástrojů pomoc a odborné znalosti týkající se základních práv.

V této souvislosti je agentura FRA pověřena spoluprací s řadou zúčastněných stran, včetně nevládních organizací a institucí občanské společnosti působících v oblasti základních práv<sup>a</sup>, a to prostřednictvím své platformy pro základní práva. Prostřednictvím této platformy<sup>b</sup> poskytují organizace občanské společnosti užitečné vstupní údaje a zpětnou vazbu k činnosti agentury a k vývoji základních podmínek a prostoru pro fungování organizací občanské společnosti a souvisejícího právního a politického rámce EU v oblasti základních práv.

Na základě výzkumu, který provedla síť Franet<sup>c</sup>, zpráva agentury FRA z roku 2018 o **výzvách, jimž čelí organizace občanské společnosti působící v oblasti lidských práv v EU**, identifikovala řadu výzev, jimž čelí občanská společnost, například aspekty regulační činnosti vlády, dostupnost finančních prostředků, možnosti přispívat k tvorbě právních předpisů a politik a obtěžování a negativní debaty narušující činnost občanské společnosti.

V roce 2020 agentura opět požádala svou výzkumnou síť Franet, aby poskytla informace o vývoji právních předpisů a politik týkajících se příznivého prostoru pro občanskou společnost v oblasti lidských práv ve všech členských státech EU, jakož i v přistupujících zemích Severní Makedonie a Srbsko. Informace se týkaly roku 2020.

Agentura navíc od roku 2018 každoročně konzultuje subjekty občanské společnosti, které se účastní její platformy pro základní práva, ohledně jejich zkušeností. On-line konzultace o občanském prostoru v roce 2020<sup>d</sup> se zúčastnilo celkem 398 organizací občanské společnosti působících v oblasti lidských práv ze všech 27 členských států EU, včetně 50 zastřešujících organizací na úrovni EU.<sup>d</sup> Tyto organizace působí na mezinárodní, unijní, vnitrostátní nebo místní úrovni a jsou činné v řadě různých oblastí, včetně prosazování zájmů určitých skupin, kampaní a zvyšování povědomí, poskytování služeb, zapojení komunit, podpory obětí, výzkumu a sběru údajů a soudních sporů.

S cílem shromáždit konkrétnější odpovědi na dopad pandemie COVID-19 uspořádala agentura FRA od března do listopadu 2020 další on-line konzultaci.<sup>e</sup> Zúčastnilo se jí celkem 177 organizací občanské společnosti z celé EU; přičemž 35 z nich bylo zastřešujících organizací, které působily na úrovni EU.

Agentura FRA kromě toho uspořádala řadu setkání odborníků a výměn s příslušnými organizacemi občanské společnosti působícími v oblasti lidských práv, zejména každoroční on-line zasedání platformy pro základní práva s názvem „Práce v oblasti lidských práv v náročných časech: postup vpřed“ v únoru 2021. Toto zasedání, na němž se sešlo více než 300 organizací občanské společnosti z celé EU, poskytlo další informace o problémech a příležitostech, s nimiž se subjekty občanské společnosti setkávají při své práci.<sup>f</sup>

<sup>a</sup> Viz **nařízení Rady (ES) č. 168/2007** ze dne 15. února 2007 o zřízení Agentury Evropské unie pro základní práva, Úř. věst. 2007 L 53 (zakládající nařízení).

<sup>b</sup> Další informace o platformě agentury FRA pro základní práva jsou k dispozici na **příslušných internetových stránkách agentury**.

<sup>c</sup> **Franet je multidisciplinární výzkumná síť agentury. Skládá se ze smluvních stran v každém členském státě EU, ve Spojeném království a v zemích, které mají status pozorovatele, které na vyžádání poskytují agentuře FRA příslušné údaje o otázkách základních práv s cílem usnadnit provádění srovnávacích analýz agenturou.**

<sup>d</sup> Viz **dotazník pro „konzultaci agentury FRA 2020 o zkušenostech organizací občanské společnosti působících v oblasti lidských práv v EU“.**

<sup>e</sup> Viz FRA (2021), **„Dopad pandemie COVID-19 na činnost občanské společnosti – výsledky konzultace v rámci platformy agentury FRA pro základní práva“**, 24. února 2021.

<sup>f</sup> FRA (2021), **Práce v oblasti lidských práv v náročných časech: postup vpřed – zpráva ze zasedání platformy agentury FRA pro základní práva v roce 2021.**



EUROPEAN UNION AGENCY  
FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

## PROSAZOVÁNÍ A OCHRANA VAŠICH ZÁKLADNÍCH PRÁV V CELÉ EU —

Úplné znění zprávy:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/civic-space-challenges>

DALŠÍ INFORMACE



### FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

[fra.europa.eu](http://fra.europa.eu)

 [facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

 [linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

 [twitter.com/EURightsAgency](https://twitter.com/EURightsAgency)



Úřad pro publikace  
Evropské unie